

АНВАР ШОҲ КАШМИРИЙНИНГ УСТОЗ ВА ШОГИРДЛАРИ

Низомиддинов Ҳошимжон Муҳаммаджонович

Ўзбекистон Халқаро Ислом Академияси докторанти

Ўзбекистон, Тошкент

+998901682955

hoshimjonnizomiddinov@yandex.ru

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада буюк муҳаддис аллома Муҳаммад Анваршоҳ Кашмирий ҳаёти ва фаолияти хусусида қисқача таҳлилий маълумотлар баён этилган. Муҳаддис олимнинг устоз ва шогирдлари, уларнинг илмий фаолияти, таълим олган масканлари ва Ҳиндистон ҳадисишунослик мактабига қўшган ҳиссалари ҳақида ҳам бир қатор маълумотлар бериб ўтилган.

Калит сўзлар: *Муҳаммад Анваршоҳ Кашмирий китоблари, аллома, илм, “Девбанд дорул улум (университети)”, “Саҳиҳи Бухорий”, “Муснаду Аҳмад”, устоз, шогирд, илмий.*

ABSTRACT

This article provides a short analysis of the life as well as activity of the l whopping scholar Muhammad Anvarshoh Kashmiriy. A great deal of deeds have been given the Muhaddith scholar's masters and novices, scientific activity, his educational institutions as well as his contribuion to the school of hadith.

Keywords: *Muhammad Anvarshoh Kashmiriy's books, scholar, ology, Devban dorul ulm (university), “Al jome’ as-sahih”, “Musnad Ahmad”, master, novice, scientific.*

КИРИШ

Асрининг ҳофиз, муҳаддис, муфассир, факих, тилшунос, шоир, имом, шайх, буюк Аллома Муҳаммад Анвар Шоҳ Кашмирий ибн Шайх Муъзам Шоҳ ибн Шоҳ Абдулкабир ибн Шоҳ Абдулҳолик ибн Шоҳ Муҳаммадақбар ибн Шоҳ Муҳаммадориф ибн Шоҳ Ҳайдар ибн Шоҳ Али ибн Шайх Абдуллоҳ ибн Шайх Масъуд Ан-нарварий Кашмирий 1875 йил 26 ноябр (1292 ҳижрий йил 27 шаввол) шанба ¹ куни эрталаб Ҳиндистонинг Кашмир шаҳридаги Водвон қишлоғида дунёга келди. Унинг аждодлари Бағдоддан Ҳиндиистоннинг Мултон шаҳрига кириб, ундан Лоҳур шаҳрига, сўнгра Кашмир шаҳрига кўчишган.

¹ Юсуф Баннурий.Нафхатул анбар фи ҳаяти Анвар.–Каротиший:Мактабатул Баннурийя.2 нашр.1424.–Б. 1 (pdf 10).

Анвар Шоҳ зиёли оилада дунёга келди, отаси Сухровардия тариқатидаги шайх, катта олимлардан эди. Онаси ҳам ўта ибодатли, солиҳа, тақводор аёл бўлган. Кашмирий солиҳ, карамли ота-онасининг меҳрибонлиги соясида, нозик ва гўзал тарбияси остида ўсди. Отаси таҳажжуд намозига турганда, уни ҳам турғизиб ёнига оларди. Гўдаклигидаёқ унга барака эшиклари очилиб, унинг тарбиясида бундай эътибор кейинчалик ўзининг юксак таъсирини ўтказди. Натижада буюк олимлардан, энг катта фақиҳлардан, замонасининг ниҳоятда улуғ даражадаги муҳаддисларидан бирига айланди.

Отаси ва Кашмирдаги устозларидан кўпгина илмларни жамлагач 1305/1888 йили улуғ олимлар йўлидан юриб, илм йўлида сафарга чиқди ва Ҳиндистоннинг Шимолий қисмига бориб, у ердаги моҳир ва тақводор олимлардан 3 йил давомида билимини оширди.

Кейинчалик 1310/1893 йили бу зот Ҳиндистоннинг энг гуллаган, ёрқин жойи – “Девбанд дорул улум (университети)”га борди. Ҳақли равишда Девбанддаги бу университет Ҳинд ўлкасининг “Қуртуба (Кардоба)”си ва “Азҳар”и деб саналарди. Бу даргоҳ нақлий ва ақлий билимлар устаси, моҳир, дунёга машҳур уламолари ила чароғон эди. Анвар Шоҳ бу илм масканида шундай шахслар билан суҳбатда бўлдики, улар умумий билимлар соҳиби бўлишдан ташқари ўзларида орифлик, авлиёлик сифатларини жамлашганди. Шунингдек, улар ўткир фикрли, ўта сезгирликларидан ташқари ширинсухан, меҳрибон, виқорли, суннат ва тақво, зуҳду парҳезгорлик соҳиби эдилар. Уларга Шайх Маҳмуд Ҳасан ибн Зулфиқор Али Девбандий² бошчилик қиларди. Кашмирий бу улуғ устоздан ўзи интиқ бўлган ҳикматларни топди ва унинг зоҳирий ва ботиний илмлари булоғидан қониб-қониб ичди. Девбандда Анвар Шоҳ яна бир аллома, муҳаддис Муҳаммад Исҳоқ Маданийга шогирд тутинди. Ушбу икки буюк устозларидан ҳадиси шариф китобларини ўтказиб олди. Кашмирий: “Мен “Саҳиҳи Бухорий”ни, “Сунани Абу Довуд”ни, “Жомеъут Термизий”ни ҳамда Марғилонийнинг “Ҳидоя” асаридан охирги икки жуъзини шайхимиз Маҳмуд (қуддиса сирруҳу, ваф: 1339/1902)га ўқиб берган бўлсам, “Саҳиҳи Муслим”, Насоийнинг кичик сунанлари, ибн Можанинг сунанларини Шайх Муҳаммад Исҳоқ Кашмирийга ўқиб берганман”³, дея хабар беради. Девбанддаги учинчи энг катта устози Шайх Халил Аҳмад Соҳаранпурий (ваф: 1346/1908) бўлиб унинг ҳузурида ҳам кўплаб китобларни таълим олди. Бу

² Юсуф Баннурий.Нафхатул анбар фи ҳаяти Анвар.–Каротиший:Мактабатул Баннурийя.2 нашр.1424.–Б. 6.

³ Юсуф Баннурий.Нафхатул анбар фи ҳаяти Анвар.–Каротиший:Мактабатул Баннурийя.2 нашр.1424.–Б. 6.

*Аллома Анваршоҳ Кашмирий.Атласрийху бима тавотара фий нузули Масийҳ. –Байрут:Дорул қалам.5 нашр.1412. –Б.15.

устози илмни Шайх Яъқуб Нонутий ва Шайх Мазҳар Нанутийлардан олган. Анвар Шоҳ 1313/1896 йили ушбу таълим масканини тамомлади ва тафсир, ҳадис каби фанларнинг асл, ўзак китобларидан таҳсил олиб, замонасининг бармоқ билан саналадиган, ўткир қарашли, тақводор, фазилатли олимларидан бирига айланди.⁴

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Аллома Анваршоҳ Кашмирийнинг илмидан баҳраманд бўлиш учун узоқ-яқиндан кўплаб илм истовчилар келиб, ундан турли билимларни ўзлаштиришарди. Алломадан таълим олганлар сони икки мингдан ошади. Шу ўринда Кашмирийнинг илмий таъсирининг ёйилишини баҳолаш учун шогирдларидан энг кўзга кўринганлари, машҳурлари ҳақида қисқача сўз юритамиз.

1. Шайх Бадрул олам Миртаҳий 1316/1898 йили туғилган бўлиб, Ҳиндистонда туғилиб ўсган. Дастлаб замонасининг билимларини ўзлаштирган, кейин шаръий билимларни ўрганишга киришган. Ҳадис китобларини Аллома Кашмирий ҳузурида ўқиган. Сўнгра Мадинага кўчиб бориб, ўша ерда Бақиъ қабристонида дафн этилган.

Миртаҳийнинг ҳадис илмига қизиқиши юқори бўлиб, урду тилида ҳадис борасида “Таржумону-с-сунна” номли китоб ёзган. Бу мавзуда ушбу тилда бу китобга ўхшаши бўлмаган. “Файзу-л-борий” китобида Кашмирийнинг илмий жиҳатини жамлаган. Шунингдек, қодиёнийликка қарши кўпгина раддия китоблар ёзган.

2. Муфтий Муҳаммад Шафиъ ибн Муҳаммад Ёсин 1314 ҳижрий йилда зиёли оилада туғилган. Қуръонни ёдлаб, бошланғич диний таълимни отасидан олгач, Девбанд университетида ўқиган. У ерда Кашмирий бошчилигидаги олимлардан ўқув дастурларини тўлиқ ўзлаштирди. Кейинчалик Ушбу Университетда саккиз йил давомида фатво бериш мансабида ишлади.

Ҳиндистон инқилобидан кейин Муфтий Муҳаммад Шафиъ Покистоннинг Каротиший шаҳрига борди ва мадраса ҳамда шариат қонунлари билан фаолият олиб боровчи бир жамиятни ташкил этди. Унинг тафсир, ҳадис, фикҳ борасида, шунингдек, қодиёнийликка қарши ҳамда замонавий янги пайдо бўлган масъалаларга нисбатан раддиялари бор.

Муфтий Муҳаммад Шафиъ 1396 ҳижрий йили 10 шавволда Каротишийда вафот этди.

⁴ Абдулҳай Лакнавий.Нузҳатул хавотир.–Байрут:Дорул ибн Ҳазм.1420.Ж.–Б.81.

3. Муҳаммад Юсуф Баннурий ибн Саййид Закариё 1326/1908 йили туғилган. Бошланғич таълимни Афғонистоннинг Кобул шаҳрида олди. Сўнгра ўрта таълимни Пешоварда, ундан кейин Девбанд университетида олий таълимни олган. Устози Кашмирий Девбанддан айрилгач, у билан бирга Добҳил деган жойга борди ва устозининг вафот этгунига қадар ёнида туриб, ундан кўп илм ўрганди. Кашмирий вафотидан сўнг Добҳилдаги мадрасада устозининг ўрнига таълим бериш ва бошқарув ишларига масъул бўлди. Ҳиндистондаги инқилоб ва сиёсий бўлинишлардан сўнг у ҳам Покистондаги Каротиший шаҳрига бориб, машҳур бир мадрасага асос солди. Унинг кўплаб асарлари бўлиб, “Маорифу-с-сунавн фи шарҳи Сунавн Термизий” уларнинг энг машҳуридир. Лекин уни охиригача етказа олмасдан 1977 йили вафот этган⁵.

Баннурий Қоҳирадаги Ислом олами кенгаши ва Маккадаги Ислом олами алоқалар кенгашида бир неча марталаб аъзо сифатида қатнашган. Покистон ҳукуматидан қодиёнийликнинг нотўғри эътиқод ва қараш эканлигини тасдиқловчи қарор чиқарилишида катта ҳисса қўшган.

4. Шайх Муҳаммад Идрис ибн Ҳофиз Муҳаммад Кандехлавий 1317/1900 йили Ҳиндистоннинг Баҳуфол шаҳрида туғилган. Қуръонни ёдлаб, сўнгра бошланғич таълим олган. Кейинчалик ҳадис, тафсир илмларини Шайх Халил Аҳмад ва Кашмирийдан олган. Бу икки олим илмидан фойдалангач Аминия мадрасасида, ундан кейин саккиз йил Девбанд университетида мадаррислик қилган.

Ҳиндистон инқилобидан кейин Покистонга кўчиб борган ва Боҳовалфур шаҳридаги Аббосия, сўнгра Балоҳурдаги Ашрафия университетида шайул ҳадис лавозимида ишлаган.

Умрини ҳадисларни ўрганиш ва ўргатишга бағишлаган бу олимнинг асарлари юздан ошган. Асарлари ичида “Ат-таълиқу-с-собих фи шарҳи мишкотул масобих”, “Сийратул мустафо”, “Ал-хилофату-р-рошида”, “Ал-ислом ва-н-насония” энг машҳурларидандир. Шайх Муҳаммад Идрис 1394/1974 йили вафот этган.

5. Ҳинд диёрида ҳадис илмида энг машҳур муҳаддислардан Ҳабибурроҳман Аъзамий 1319 ҳижрий йили туғилган бўлиб, ўзи туғилган шаҳрида бошланғич таълим олгач, 1337 йили Девбанд университетига кириб, у ерда Кашмирийдан таълимини тугал қилди. Шайх Аъзамий ҳадис, фикҳ, тафсир,

⁵ Муҳаммад Абдуллоҳ Ансорий. “Аш-шайх Муҳаммад Анвар Шоҳ Кашмирий ароухул иътиқодийя”. Уммул куро унив. Макка 2000. – Бет.46.

адабиёт бўйича катта олим бўлим этишди. Аммо ҳадис ва риҷол илмида кўпроқ шуҳрат топди. Машҳур ҳадис тўпламларини тадқиқ ва таҳқиқи билан шуғулланди. Уламолар унинг ҳинд ичида ва ташқарисидаги илмий изланишларини юқори баҳолаб, ҳадис илмидаги фазли ва юксак даражасини эътироф этишди.

Ҳабибурроҳман Аъзамийнинг ёзган машҳур таҳқиқлари: Абдурраззоқнинг (ваф. 211 х.)⁶ “Мусанниф” китоби, Саид ибн Мансурнинг “Сунан” китоби, Абдуллоҳ ибн Муборакнинг (ваф. 227 х.) “Зухд ва рақоик” китоби, Ҳофиз ибн Ҳажар Асқалонийнинг (ваф. 852 х.) “Ал-матолибул олийя бизаваиди-л-масаниди ас-саманийя” китоби, Ҳайсамийнинг (ваф. 807 х.) “Кашфул асрор ʻан заваиди-л-баззор”, Ҳумайдийнинг (ваф. 219 х.) “Ал-муснад” китоби. Аъзамий ушбу асарларга таҳқиқ ёзиш билан бир қаторда, яна кўплаб урду тилидаги асарлар ҳам ёзган. Ёзган асарлари илмий қитлам томонидан жуда яхши қабул қилиниб, қайта-қайта нашр этилган. Аъзамий 1412/1992 йили вафот этган.

6. Муҳаммад Манзур Нуъмоний ҳам машҳур ҳинд олимларидан бўлиб, ўзи ўсиб улғайган қишлоғида бошланғич таълимни олгач, 1343 ҳижрий йили Девбанд университетига ўқишга кирди ва у ерда икки йил ўқиб 1345 йили битирди. Ушбу муддат ичида Аллома Кашмирийнинг илмидан кўп фойдаланди. Кейинги ҳаётини ислом динига одамларни қизиқтириш, одамларни ислоҳ қилиш, китоб ёзиш, барлавий ва шийъа каби адашган оқимларга қарши раддия бериш билан ўтказди. Унинг кўпгина асарлари бўлиб, улар ичида саккиз жилдли “Маорифул ҳадис” асари алоҳида ажралиб туради. Ушбу урду тилида ёзилган ҳадис тўплами жуда манфаатли шарҳи сабабли бирор бир олимни қизиқтирмай қолмайди. Муҳаммад Манзур Нуъмоний 1417⁷ ҳижрий йили вафот этган.

REFERENCES

1. Абдулҳай Лакнавий. Нузҳатул хавотир. –Байрут:Дорул ибн Ҳазм.1420.Ж.8. –Б.1198;
2. Абул Фаттоҳ Абу Ғудда. Муқаддимату ала “Аттасрийҳу бима тавотара фий нузули Масийҳ ли Анваршоҳ Кашмирий. –Байрут: Дорул қалам. 5 нашр, 1412.
3. Кашмирий. Расоилу имом Кашмирий. –Каротиший:Идоратул Қуръон.1 нашр.1416.Ж.1. –Б.843.

⁶ Муҳаммад Абдуллоҳ Ансорий. “Аш-шайх Муҳаммад Анвар Шоҳ Кашмирий ароухул иътиқодийя”. Уммул қуро унив. Макка 2000. – Бет.48.

⁷ Муҳаммад Абдуллоҳ Ансорий. “Аш-шайх Муҳаммад Анвар Шоҳ Кашмирий ароухул иътиқодийя”. Уммул қуро унив. Макка 2000. – Бет.49.

-
4. Муҳаммад Юсуф Баннурий. Нафҳатул анбар фи ҳаяти Анвар.–Каротиший: Мактабатул Баннурийя.2 нашр.1424.–Б. 349.
 5. Анзаршоҳ Кашмирий. Ҳаёту Кашмирий. 436 бет. Абдулҳай Лакнавий. Нузҳатул хавотир. –Байрут:Дорул ибн Ҳазм.1420.Ж.8. –Б.1198.
 6. Муҳаммад Абдуллоҳ Ансорий. “Аш-шайх Муҳаммад Анвар Шох Кашмирий ароуҳул иътиқодийя”. Уммул қуро унив. Макка 2000. – Бет.400.